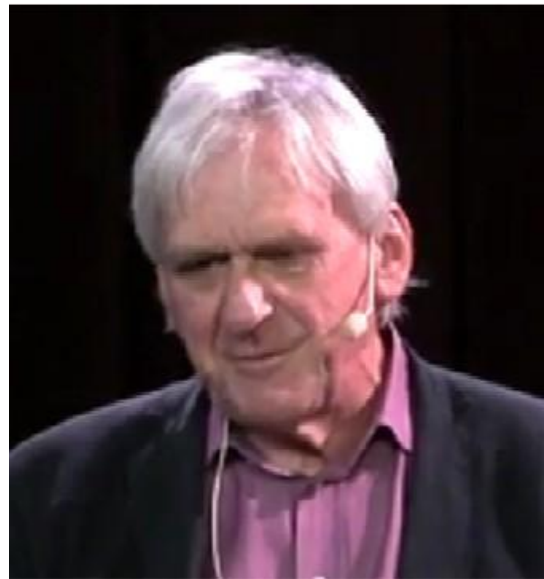

Ett Guds och evolutionens skapelseunder värd all vår förundran!

Klimatet och väderleken har skiftat under jordens historia: Värme, köld, hundratusentals år av ständiga regn. Men det intressanta är att de varit unikt stabila sedan istiden, alltså under 11-12 000 år. Och det var just denna stabilitet som gjorde det möjligt för människan att bli bofast (boende=bonde!), efter 300 000 år som kringströvande samlare, fiskare och jägare. Det skedde för cirka 9000 år sedan, sannolikt i de östra delarna av dagens Turkiet. ”En paradistid” säger forskarna med glimten i ögat.

Den unika klimatstabiliteten varade i tusentals år, fram till vår moderna tid, kring 1950. Då inleddes ”den stora accelerationen”. En rekordsnabb utveckling av teknik och ekonomisk tillväxt som gett bättre hälsa, ökad medellivslängd och ett liv i en välfärd och komfort som ingen kunde föreställa sig för hundra år sedan. Dock gäller ju detta långtifrån alla folk och nationer; klyftorna snarare ökar mellan dem som mycket har och de som fortfarande sitter fast i usla levnadsvillkor. Stora grupper i både städer och på landsbygden anser sig inte ha fått del av globaliseringens goda frukter.

Stefan Edman, biolog och författare till ett femtiotal böcker.

”Fossilekonomin” har ställt mänskligheten inför två existentiella utmaningar

1) Planeten blir varmare. Orsaken är som, bekant de snabbt ökande utsläppen av klimatgaser, främst koldioxid men även metangas och dikväveoxid (”lustgas”).

Den globala medeltemperaturen är idag 1,2 - 1,3 grader högre än i perioden 1860 - 1890. I Sverige är ökningen dubbelt så stor eftersom uppvärmningen går snabbare närmare polerna. Planetens väder och klimat har på kort tid gått från unik stabilitet till mycket bekymmersam instabilitet.

2) Den biologiska mångfalden hotas, i världens odlingslandskap, skogar och hav, ja överallt där vi människor tränger oss fram med vår avancerade teknik och tidens höga avkastningskrav på investerat kapital

Det handlar bl a om arter som behövs för att naturens ekosystem ska fungera: gröna växter som fångar solljus och producerar mat åt oss och andra djur. Maskar, kryp och bakterier som cirkulerar näringsämnen, bryter ned döda kroppar, producerar mull och frigör ämnen för nytt liv. Organismer som renar luft och vatten. Svampmycel, vävar av tunna trådar (hyfer) som gör så att gran och tall och andra träd kan växa. Bakterier som fångar upp och binder luftens kväve så att det kan bildas proteiner och därmed levande celler. Bin som pollinerar växterna som levererar matråvara till i genomsnitt en tredjedel av födan på vår middagstallrik.

Ingen vet exakt hur många andra arter vi människor behöver för vår överlevnad, kanske 50 000 arter, kanske fler. Om någon av dem får problem och därmed den komplexa väv av sammanhang den är insatt i, ja, då drabbar det också oss.

Människans påverkan på ekosystemen omfattar snart varje kvadratmeter av planeten.

Det är en helt ny situation som fått forskningen att föreslå beteckningen *antropocen*, ”människans tidsålder”, för tiden efter 1950.

Klimatkrisen och förlusten av biologisk mångfald hänger samman, till både orsak och verkan. Mångfalden och ekosystemen påverkas av plötsliga väder- och klimatförändringar, troligen mestadels negativt. En rik biologisk mångfald är ofta garanten för en robusthet (resiliens) hos ekosystemen som gör att de kan stå emot effekterna av snabb uppvärmning, ökad nederbörd och extremväder. Om mångfalden tunnas ut ökar risken för skador, ekologiskt men även ekonomiskt. Vi ser tydliga exempel på detta i världens inklusive Sveriges skogar (barkborre- och mögelangrepp mm) och kusthav. Därför kan och måste de bägge kriserna lösas tillsammans.

Vad finns då att hoppas på?

Av världssamfundet, EU, Sveriges riksdag och regering? Och vad kan civilsamhället, föreningar, kyrkor, företag, vi alla bidra med?

Låt oss börja med klimatutmaningen och blicka ut över världen. Nästan alla stora utsläppsländer har gett löften om att inom några decennier vara klimatneutrala, det vill säga inte längre påverka det globala klimatet negativt. År 2050 ska alltså principiellt nollutsläpp gälla i EU, USA, Japan, Australien, Sydkorea och före Donald Trump även USA. Kina har satt målet till 2060, Indien till 2070.

EU förverkligar genom sitt program ”Fit for 55”, det vill säga 55 procent lägre utsläpp 2030 jämfört med 1990. Den är den hittills radikalaste klimatpolitiken i

världen. Unionen har hittills minskat utsläppen med mer än 30 procent jämfört med år 1990 (Sverige med 37 procent). Våren 2025 aviserar dock EU en del sänkta ambitioner, vilket är klart oroande.

Så till den biologiska mångfalden. Hoppfullt är den FN-deklaration om biologisk mångfald, CBD, som antogs redan 1992 på den legendariska Riokonferensen. Den förstärktes med ett nytt globalt ramverk på en FN-konferens i Montreal i Kanada i december 2022. Liksom klimatkonventionen har sina återkommande så kallade COP-möten så har CBD sina. Ramverket innehåller totalt fyra tillståndsmål som ska uppnås till 2050 samt 23 åtgärds mål. De ska bidra till att vända den negativa trenden. Ett av de viktigaste målen handlar om att skydda 30 procent av jordens yta till havs och på land till 2030. EU beslöt 2024 – trots den svenske landsbygdsministrarnas motstånd – att anta en plan för restaurering och skydd för 20 procent av Unionens ekosystem.

Klimat och biologisk mångfald är mer än ”miljöfrågor”

Det är förstås sant, men ordet är alldeles för litet och begränsande. Vad det handlar om de kommande årtiondena är ju är behovet av en genomgripande samhällsomställning! Vilket förutsätter nya eller återerövrade värderingar hos individen och samhället - om utjämning mellan rik och fattig i världen och här hemma, om en materiell konsumtion i ”lagomnivå”, om att färdas i ett behagligare tempo och i en förnöjsamhet där vänners gemenskap och naturen, musiken, läsoplevelser och annat sådant skänker guldkant åt tillvaron!

Stefan Edman med barnbarnen i hallonsnåren.

På ett samhällsplan handlar det därtill om så till synes krassa saker som att återskapa ett utjämnande skattesystem och andra stimulanser – och lagstiftning – som främjar ett hållbart liv i alla dess bemärkelser, ekologiskt, ekonomiskt, socialt. Och som värnar den biologiska mångfalden och de så kallade ekosystemtjänster den utför och som är den fysiska basen för våra och alla andra arters liv på vår planet: mat, rent vatten, ren luft, friska jordar, råvaror, mediciner, väder och klimat. I grunden handlar allt detta också om att i en allvarsam tid stärka demokratin och de många människornas vilja att ompröva och bli delaktiga i de förändringar som måste göras.

Klimat- och mångfaldskrisen kan i grunden ses som en MR-fråga, alltså en fråga om rättvisa, om alla människors lika värde och lika rätt till ett gott liv.

”Fyra F” som hjälper oss att möta framtiden:

- **F** som i *Förundran* inför naturen och existensen, Den Stora Gåtan (Harry Martinson). Ett förhållningssätt som skapar vördnad och ödmjukhet. En förhoppning om att tillvaron trots allt inte är en slump, utan att Någon vill den och önskar att vi ska leva och förvalta världen i kärlek och omsorg om andra och hela skapelsen
- *Förskräckelse*, den ärliga insikten om hoten.
- *Förändring*, att öva sig att upptäcka de positiva trender och åtgärder som faktiskt finns, se möjligheterna och odla egen förnöjsamhet (”lagomfilosofi”) i stort och smått.
- *Förtröstan*, hoppet som verb, en livsbejakande beredskap att förändra som föds ur eget och andras engagemang. Och där kultur- och naturupplevelser är en kraftkälla.

En ”trestegsraket” för de kommande åren:

1. Låt varje gudstjänst ännu tydligare uttrycka kärlek och ansvar för skapelsen, naturen – i predikan, bön, sång och musik. Förenkla ”skapelseteologin” till en parafraas på gyllene regeln. Allt vad du vill att djuren, växterna, vattnet, luften och mullen ska göra för dig och mänsklighetens liv och framtid, det ska du, vi, politiken, samhället, göra för dem.
-
2. Öppna kyrkor och församlingshem för hela lokalsamhället. Inbjud till samlingar där vi alla – oberoende av tro - kan få uttrycka såväl sorg och oro som längtan efter gemenskap, tröst och kraft
 3. Förverkliga, steg för steg, en lokalförsamling med ”lättare packning” som fokuserar bättre på evangeliets kärnvärden – diakoni, skapelseansvar, varsammare materiellt liv. Inspirerade av Jesusappellen: ”Gå bort och sälj vad du äger - och följ så mig”

STEFAN EDMAN